

Deniz Harp Tarihçisi Bir Bahriyeli: Hüseyin Fevzi Kurtoğlu

Hüseyin Fevzi Kurtoglu: a Naval Officer and a Military Historian

Evren MERCAN¹

Araştırma Makalesi

¹ Dr.

[ORCID: 0000-0002-4750-9221](https://orcid.org/0000-0002-4750-9221)

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Evren MERCAN

E-posta/E-mail:

emercans@gmail.com

Geliş tarihi/Received:

17 Ocak 2021

Revizyon talebi/Revision

Requested:

20 Şubat 2021

Son revizyon /Last revision:

04 Mart 2021

Kabul tarihi/Accepted:

26 Nisan 2021

Atıf/Citation:

Mercan, Evren. "Deniz Harp Tarihçisi Bir Bahriyeli: Hüseyin Fevzi Kurtoglu". *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi* 2, no. 1 (2021): 17-37.

Özet

Osmanlı Devleti'nin en çalkantılı yıllarında bahriyede muhtelif görevler alan Fevzi Kurtoglu, aynı zamanda tarihe olan ilgisinden dolayı da Çarkçı Mekteb-i Bahriye-i Şahane, Bahriye Mektebi, Deniz Lisesi ve sair eğitim gemilerinde uzun yıllar tarih öğretmenliği vazifesini ifa etmiştir. Kendisinin Türk deniz harp tarihindeki "boşlukları doldurma" gayretiyle kaleme aldığı makale ve kitaplar, günümüzde hâlâ referans kaynak olmayı sürdürmektedir. İlginç bir şekilde Türk deniz harp tarihçiliğindeki bu özgül ağırlığına rağmen kendisi ve hayatına dair neredeyse hiçbir çalışmanın yapılmaması, hatta yazdığı eserlere ilişkin tafsilatlı ve doğru bir bibliyografyanın dahi bulunmaması düşündürücüdür. Bu çalışmanın hedefi Türk deniz harp tarihinde önemli bir yeri dolduran bahriyeli tarihçi Fevzi Kurtoglu'nun askerî safahatı, eserlerinin olabildiğince eksiksiz bibliyografyasını ortaya çıkartmak ve ayrıca tarihçiliği üzerine bir dizi kritikte bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Bahriyesi, Türk Deniz Harp Tarihi, Bahriye Mektebi, Türkiye Cumhuriyeti, Fevzi Kurtoglu

Abstract

Having assumed various duties in the Navy during the most turbulent years of the Ottoman Empire due to his interest in history, Fevzi Kurtoglu also served as a history instructor at the Imperial Naval Engineering School (*Çarkçı Mekteb-i Bahriye-i Şahane*), Naval Academy, Naval High School and various training ships for many years. Articles and books he penned with an effort to "fill in the gaps" in Turkish naval history still continue to be reference sources today. Interestingly enough, despite his particular contributions in Turkish naval history, practically no work has been carried out on him or his life, and not even a detailed and accurate bibliography of his works is extant is thought provoking. While the objective of this study is to reveal the military phase of Naval Historian Fevzi Kurtoglu, who holds an important place in the history of Turkish naval warfare, and reveal the most complete bibliography of his works, it also aims to conduct a critical review of his historiography.

Key Words: Ottoman Navy, Turkish Naval History, Turkish Naval Academy, The Republic of Turkey, Fevzi Kurtoglu

GİRİŞ

Türk deniz harp tarihçiliği içerik zenginliği açısından tatminkâr olmasa da oldukça eskiye dayanan derin köklere sahiptir. Bunda teoriyi pratiğe dökme niyetiyle kendi tecrübelerini paylaşma ve bunları gelecek nesillere intikalinde deniz tarihini bir isnat olarak kabul edilmesinin etkisi yadsınmaz. Yeni nesillerin deniz ortamını kavramasında, platform üzerinde yaşamın idamesinde ve deniz harbinin icrası noktasında kadim tecrübelerle dayanma ihtiyacı, deniz harp tarihçiliğinin de kök salmasındaki en önemli amillerden biridir. Bu yüzdendir ki Türk deniz tarihçiliğinin ilk örnekleri sayılan Kâtip Çelebi, Piri Reis, Seyyid Muradi Reis, Seydi Ali Reis, Çâkerî İsmâil ve Yusuf Efendi gibi Klasik Dönem vakanüvis ve denizcilerin eserleri günümüzde hâlâ kaynak eser olarak önemini sürdürmektedir.

19'uncu yüzyılın son çeyreğinde, Sanayi Devrimi'ni arkasına almış teknolojik ilerlemelerin denizcilik sahasında da kendisine yer bulmasıyla birlikte bahriyeli personelin yetiştirilmesi ve buna bağlı olarak yeni harp doktrinlerinin ortaya çıkarılmasında daha sistematik bir tarih yazımına ihtiyaç hiç olmadığı kadar kendini göstermişti. Türk deniz harp tarihçiliği geleneğinin oluşmasında ve bunun Cumhuriyet Dönemi'ne de sirayet etmesinde birinci nesil olarak tabir edebileceğimiz asker kökenli yazarlar bu ihtiyacı karşılamakta öncü rolü üstlendiler. Bunlar arasında en önemlileri başta Saffet Bey (1870-1913) ve Süleyman Nutku / Nutki (1854-1924) olmak üzere Hüsnü Tengüz (1874-1950), Ali Rıza Seyfioğlu (1879-1958), Ahmet Rasim Barkınay (1881-1950) ve Emir Ali Haydar Alpagut (1886-1937)'dur. Geç dönem Osmanlı Donanması'nda görev alan bu bahriyeli subayların muharebelerde edindikleri tecrübe ve sair birikimleri Cumhuriyet Donanması'na aktarmaları, hatta daha da ileri taşınmaları, deniz harp tarihi alanında birçok özgün eserin ortaya çıkmasına da vesile olmuştur.

Elbette asker kökenli bu tarihçilerin, en az bir yabancı dil ve Osmanlı Türkçesine hâkim olmaları, yakın tarihteki deniz muharebelerinin bir kısmına ya bizzat iştirak etmeleri ya da şahit olmaları deniz harp tarihinde özgün sayılabilecek eserler vermelerindeki en büyük avantajlarıydı. Tüm bu yazarlar *Deniz Mecmuası*, *Mecmua-i Fünûn-u Bahriyye*, *Ceride-i Bahriyye*, *Risale-i Menkûte-i Bahriyye*'nin ortaya çıkışına önayak olmuşlar ve modern anlamda Türk deniz harp tarihi yazımının nüvesini oluşturacak bu mecmualarda kendi gözlem ve tecrübelerine yer verme fırsatı bulmuşlardır¹. Öncü addedilecek bu birinci nesil deniz harp tarihçilerinin ardılları olarak ikinci nesilde Emrullah Nutku (1902-1962), Afif Büyüktuğrul (1907-1985), Haluk Yusuf Şehsuvaroğlu (1912-1963), Emin Yakıtal (1915-1989) Fahri Çoker (1913-2001), Osman Tevfik İnci (1905-1986)'nin yanında daha ileri yıllarda Deniz Kuvvetleri'nin yayınlarına katkı sağlayan İ. Bülent Işın, Erdoğan Dümen, Coşkun Güngen ve Hayati Tezel sayılabilir.

Bu sürece olumlu katkı sağlayan ve Türk deniz harp tarihi alanında kaynak kitap sayılacak bir hayli eserin neşredilmesinde asker kökenli, birinci nesil bir diğer önemli şahsiyet de Fevzi Kurtoğlu'dur. Bu çalışmanın amacı, Türk deniz harp tarihçiliğinde önemli bir yeri dolduran ancak doğru düzgün herhangi bir araştırmaya konu olmamış bahriyeli tarihçi Fevzi Kurtoğlu'nun askerî

¹ Bu yazarlar dışında da aynı dönemde denizcilik tarihine ağırlıklı makalelerle katkıda bulunan Mehmet Şükrü, Sait Talat, Mithat Işın, Saim Besbelli, Sermet Gökdeniz, H. Sami, Ahmet İsmail, Abdurrahman Şeref ve Ruhi Develilioğlu gibi bahriye subayı müellifler de bulunmaktadır. Bkz. Salih Murat Hatip, "Cumhuriyet Dönemi Denizcilik Tarihçileri Üzerine Analitik Bir İnceleme: Bahriye Kökenli Deniz Tarihçileri ve Eserleri", *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, 4(2000): 60, 64.

safahatı, eserlerinin bibliyografyasını ortaya çıkartmak ve ayrıca tarihçiliği üzerine bir dizi kritikte bulunmaktadır.

HAYATI VE ASKERİ SAFAHATI

Hasan oğlu Hüseyin Fevzi Efendi (Kurtoğlu) 1889 yılında (Hicri 1306 - Rumi 1304) İstanbul'un Tophane semtinde dünyaya geldi. İlk ve orta eğitimini bitirdikten sonra denizciliğe meraklı olmasından dolayı 14 Eylül 1908'de Heybeliada'da bulunan Mekteb-i Fünûn-ı Bahriye-i Şahane'ye girdi. 14 Temmuz 1910'da Mülâzım-ı Sani rütbesiyle mezun olduktan kısa süre sonra *Asar-ı Tefîk* zırhlı korvetinde “mühendis” statüsünde² sınıf eğitimine başladı. Aynı görevi 31 Ekim 1910'da *Sultaniye* Vapuru ve 23 Ağustos 1911'de *Turgut Reis* muharebe gemisinde³ de sürdürdü. 1 Ağustos 1912'de Mülâzım-ı Evvel rütbesine terfi edilmesinin ardından Trablusgarp Harbi boyunca bir yanda *Turgut Reis*'te hizmet ederken diğer yandan da geçici görevle *Azîziye*'de ve *Fuad* vapurunda bulundu. 16 Kasım 1912'de Bahriye Nezareti'nde (Merkez)'e çekilen Mülâzım-ı Evvel Fevzi, Balkan Harbi'nin sonuna kadar bu görevde kalmış ve 28 Kasım 1913'te *Bezm-i Âlem* vapuru, 11 Nisan 1914'te *İstanbul* Vapuru'nda bölük zabiti olarak vazifesini ifa etmiştir. Osmanlı Donanması için Birleşik Krallık'tan sipariş edilen iki adet süper-dretnot muharebe gemisinden⁴ biri olan *Reşadiye*'ye⁵ 26 Mayıs 1914'te bölük zabiti unvanıyla ataması yapılırsa da gemilere el konulmasıyla birlikte 30 Ağustos'ta yine kendisinin Merkez'e çekilmesine karar verilmiştir. Kısa süre Dersaadet Liman Dairesi'nde çalıştıktan sonra Mekteb-i Bahriye-i Şahane'de teftiş zabiti (4 Ocak 1915), müteakiben ilmî çalışmalara ilgisinden ötürü 1 Mart 1916'de Coğrafya Muallimi olarak, daha sonra 22 Ağustos 1916'da Çarkçı Mekteb-i Bahriye-i Şahanesi'nde yine aynı alanda muallimlik yaptı.

Ne var ki Birinci Dünya Harbi şartlarında tekrar donanma hizmetine geri dönmek mecburiyetinde kalan Mülâzım Fevzi, 21 Eylül 1918'de yüzbaşılığa terfi etti. Bu zaman zarfından okul gemisine dönüştürülen *Muin-i Zafer* zırhlı korvetinde ve *Aydın Reis* gambotunda bölük zabitliği

² Bu yıllarda Bahriye Mektebi; dört yıl idadi, iki yıl harbiye ve iki yıl da denizde eğitim gemisinde geçmek üzere toplamda sekiz yıl teorik ve pratik eğitimin verildiği bir eğitim kurumuydu. Denizde eğitim gemisinde sınıf okulu için iki yıl görev icra eden mülâzımlara da “mühendis” denirdi. Bkz. Mehmet Korkmaz, “Ali Haydar Emir Alpagut: Hayatı ve Eserleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı/Issue: 35, (2019): 59.

³ 1894'te inşa edilen 10 bin tonluk SMS *Weissenburg*, Alman İmparatorluk Donanması'ndaki deniz aşırı görev yapabilecek ilk dretnot öncesi muharebe gemisiydi. 1910 yılında Osmanlı Hükümeti tarafından satın alınan bu muharebe gemisi, *Turgut Reis* ismiyle Osmanlı Donanması'na katılmıştı. 1950 yılındaki sökümüne kadar hem Osmanlı hem de Cumhuriyet donanmalarında aktif hizmette bulunmuştur. Bilgi için bkz. Bern Langensiepen ve Ahmet Gülerüz, *1828-1923 Osmanlı Donanması*, (İstanbul: Denizler Kitabevi, 2000): 123.

⁴ 1906 yılında HMS *Dreadnought*'un denize indirilmesiyle birlikte deniz harbinin dinamikleri baştan aşağı değişmişti. Deniz harp platformlarının sınıflandırılmasında adeta bir milat kabul edilmesinin en önemli nedeni kendinden önce inşa edilmiş tüm muharebe gemilerinden daha güçlü koruma (zırh), ateş gücü ve sürate avantajına sahip olmasıydı. Dretnotların hizmete girmesinden beş yıl sonra deplasman, taşıdığı toplar ve bunların platform üzerindeki konumu ve sürat nispetinde ciddi iyileştirmelerin yapıldığı yeni bir “süper dretnot” (Super-dreadnought) sınıfı ortaya çıkmıştı. Bu sınıfın ilk örneği ise 22 bin tonluk HMS *Orion*'du. Daha geniş bilgi için bkz. Anthony Bruce, *An Encyclopedia of Naval History*, (New York: Checkmark Books, 1999), 115, 276.

⁵ Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti tarafından halktan toplanan yardımlarla 1911 yılında İngiltere'ye sipariş edilen ve inşa aşamasında *Reşadiye* ve *Sultan Osman* adları verilen bu dretnotlara, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması bahane edilerek İngiliz Hükümeti tarafından el konulmuştu. Osmanlı Devleti'nin istikbali açısından yaşamsal roller biçilen bu gemilere el konulma hadisesi hem devlet ricalinde hem de toplumda ciddi bir infiale yok açacaktı. Konuyla ilgili derinlemesine bir çalışma için bkz. Serhat Güvenç, *Osmanlıların Dretnot Düşleri: Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011). Bu iki gemiyle ilgili bir yüksek lisans çalışması için bkz. Rasim Ünlü, “Tarihimizde Reşadiye ve Sultan Osman-ı Evvel dretnotları”(basılmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2007).

görevine devam etti. Harbin sonundan 1921 yılı sonuna değin *Urla* vapuru, *Hızır Reis* gambotu, *Yavuz* muharebe kruvazörü ve *İzzeddin* vapurunda aynı görevi sürdürdü. Bahriyedeki personel açığını kapatmak için açılan Efrâd-ı Cedide Mektebi'nde 15 Kasım 1921'de yıllara sarı tecrübe kazandığı bölük zabıtlığı görevi uhdesinde kalmak şartıyla birkaç ay sonra eğitim gemisine çevrilen *Hamidiye* muhafazalı kruvazöründe tahsil gören güverte mühendislerine deniz tarihi dersi vermek için “muallim” sıfatıyla ataması yapıldı. Aynı şekilde 1923-1926 yılları arasında Bahriye Mektebi'nde tarih muallim muavini görevini üstlenen Yüzbaşı Fevzi, maaşını eğitim kurumundan almasını karşılık donanmadaki personel açığından dolayı donanmadaki aktif hizmetteki gemilerde üç ay müddetle staj gördükten sonra geçici görevle Donanma Kumandanlığı emrine girdi. 18 Haziran 1928 tarihinde İzmit'te teşkil edilen Kocaeli Müstahkem Mevki Grup Kumandanlığı'nda iase ve levazım zabıtlığı görevini deruhte etti. Aynı yılın Ağustos ayında Kıdemli Yüzbaşı olarak terfi edilmesiyle bizatihi Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak tarafından 2 Aralık 1928'de Genelkurmay Harp Tarihi Encümeni Deniz Şubesi (Tarih-i Harb-i Bahri Şubesi) müdür vekilliğine tayin edildi. Bu atamayı fırsat görerek kendisini Türk Denizcilik Tarihi'yle ilgili araştırmalara hasreden Kıdemli Yüzbaşı Fevzi, *Deniz Muharebeleri ve Kurum Harbi* adlı ilk eserini de Ankara'da bu vesileyle kaleme alabilmişti. Birkaç yıl sonra askerî liselerin öğretmen açığını karşılamak maksadıyla İstanbul Dârülfünunu'nda açılan imtihana girerek formasyon eğitimi aldı. 4 Ağustos 1931'de kıdemli yüzbaşı rütbesindeyken kendi talebi ve ehliyetine binaen 1637 no.lu kanunun ikinci maddesi gereğince dördüncü sınıf askerî muallimliğe nakli gerçekleşti. Ocak 1931'den itibaren Deniz Lisesi'nde tarih muallim muavinliği görevini üstlendi. Askerî safahatında tahakkuk eden kıdemi Türk-İtalyan Harbi'nden iki, Balkan Harbi'nden bir ve Harb-i Umumi'den beş senedir.⁶

1934 yılında Kıdemli Yüzbaşı Fevzi'nin Kasımpaşa'daki Deniz Harp Okulunda yapılacak imtihanlarda deniz tarihi mümeyyizliğine atanmasına karar verildi. 16 Kasım 1934 tarihinde Deniz Lisesi askerî muallimi Fevzi Kurtoğlu kanuni hizmet süresini doldurduğundan ihtiyat sınıfına nakledilmek üzere Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal'in imzaladığı kararname ile emekliğe ayrılmıştır⁷. Takip eden süreçte okulun Mersin'e nakledilmesiyle birlikte kendisi hastalığına dek burada ikamet etmiş ve 1944'te fazlasıyla yıpratıcı mesai nedeniyle “dimağ yorgunluğundan” hastalanarak vazifesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Soyadı kanununun çıkmasından sonra Kurdoğlu (daha sonra Kurtoğlu) soyadını alan Fevzi Bey, 17 Ağustos 1945'te geçirdiği kalp krizi sonucu hayata gözlerini yummuştur⁸. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Topkapı Sarayı Müzesi ve Başbakanlık arşivlerinde uzun mesai harcayan, 1933 ve 1937 yıllarında tertiplenen Türk Tarih Cemiyeti kongrelerine katılan Fevzi Kurtoğlu'nun araştırmaları ağırlıklı Türk haritacılığı ve deniz harp tarihi üzerinedir⁹. İsmail Hakkı Uzunçarşılı Fevzi Kurtoğlu'nun ölümünden kısa bir süre sonra yazdığı bir yazıda kendisini “çok çalışkan, halûk, feraset sahibi, herkesle iyi geçinen, bildiklerini

⁶ Deniz Tarihi Arşivi (DTA), Zabitan Künye Defteri 7/1216. Harbiye sınıfına girişi 14 Eylül 1908, Mülazım-ı Sâni (14 Temmuz 1910), Mülazım-ı Evvel (1 Ağustos 1912), Yüzbaşı (21 Eylül 1918), Kıdemli Yüzbaşı (30 Ağustos 1928) ve Askerî Muallim (30 Ağustos 1931). Fevzi Kurtoğlu en son askerî muallim olarak emekli olmuştur.

⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, (BCA), 91-37-12, 2 Kasım 1934.

⁸ Deniz Mecmuası'nın 1 Mayıs 1946 tarihli 377 'inci sayısında Fevzi Kurtoğlu'nun vefatına ilişkin İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın kendisi hakkında kaleme aldığı makalesine yer verilmiş ve “*Bu yazıyı sahibelerimiz arasında yayınlamakla merhumun aziz hatırasına karşı son vazifemizi yaptığımızı kani bulunuyoruz*” kısa notu iliştilmiştir. Bkz. *Deniz Mecmuası*, cilt:58, Sayı: 377, 1 Mayıs 1946, s. 129-131.

⁹ Mahmut H. Şakiroğlu, “Hüseyin Fevzi Kurtoğlu”, TDV DİA, cilt 26, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı (2002): 450-451.

cömertçe paylaşmayı seven, mütevazı, memlekete borçlu olduğu görevini ziyadesiyle yapmış, sessiz ve dürüst bir kişi” olarak ifade etmiştir.¹⁰

ESERLERİ VE TARİHÇİLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Fevzi Kurtoğlu'nun hem popüler tarih hem de resmî tarih yazımında birbirinden bağımsız onlarca kitap, makale ve mecmua eklerini kaleme alması, günümüzde tüm eserlerine erişim imkânını kısıtlayan etmenlerden biri olmuştur¹¹. Tespit edilen yayınlarında işlenen konunun kahir ekseriyette deniz harp tarihiyle alakalı olması, kendisinin alandaki derinliğine vukûfiyetine de işaret etmektedir. Muharip deniz subayı olmasından ötürü eserlerinde deniz harbinde kullanılan âlet, edevat ve platformlara aşina olan Fevzi Bey, dünya çapındaki denizcilığe ilişkin tarihsel perspektifte teknik bilgiye haiz bir müelliftir. İyi derecede İngilizce ve metin takip edebilecek kadar Almanca yabancı diline vakıf olması, Osmanlı dışındaki ağırlıklı Batı deniz harp tarihi literatürüne de alaka göstermesine hatta bu minvalde vuku bulan muharebelerle ilgili eserler ortaya çıkarmasına ön ayak olmuştur¹². Bunun yanında Osmanlı Türkçesi arşiv kaynaklarına inme hususunda engeli bulunmayan Fevzi Kurtoğlu'nun, genellikle çalışmalarında künye/kaynak bilgisi vermese de yazdıklarının bir kısmını arşiv belgelerine dayandırdığı bir gerçektir. Özellikle Topkapı Sarayı Arşivi, Başvekâlet Arşivi ve Deniz Müzesi Arşivi'nden temin ettiği kanunname, hatt-ı hümayun, askeri kumandan ve reislerin harp meydanlarından gönderdikleri mektup ve raporların yanında kitabeler ve emirnameler olmak üzere birçok arşiv belgesinden istifade etmiştir. Ayrıca Fevzi Kurtoğlu'nun çalışmalarında, *Aşıkpaşazâde*, *İdris-i Bitlisî*, *Hoca Sâdeddin Efendi*, *Celâlzâde Mustafa Çelebi*, *Pirî Reis* gibi Osmanlı kronik yazarlarına ve vakanüvislerin eserlerine de önemli ölçüde referans verilmektedir.

Türk deniz harp tarihçiliğinde önemli bir yeri olan yine bahriye kökenli Ali Haydar Emir Alpagut'un asistanlığını yapan Fevzi Bey, eserlerinde ağırlıklı muharebe tarihi üzerine odaklansa da Osmanlı Bahriyesi'nde görev almış Barbaros Hayrettin, Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Kılıç Ali Paşa ve Turgut Paşa gibi önemli komutanların biyografilerine ve bunların Osmanlı deniz gücünün gelişimine olan etkisine de geniş yer vermiştir. Bunun yanında Fevzi Bey'in haritacılık, takvim ve sancaklar gibi muhtelif konularda da incelemeleri bulunmaktadır. Mesela, *Türk Süel Alanında Harita ve Krokilere Verilen Değer ve Ali Macar Reis Atlası* adlı kitabında Osmanlı ordularının sevk ve idaresindeki başarısını harita, kroki ve plan gibi materyallerin iyi kullanımına bağlamaktadır. Bu çalışmada kale muhasara planları, Ege Denizi, Akdeniz, Karadeniz ve Marmara'nın plan ve haritalarını ayrıntılı olarak değerlendirmiştir. Aynı şekilde kendisinin *Sancağımızın Tarihi ve Türk Bayrağı ve Ayyıldız* adlı eserlerinde de sancak ve bayrağın tanımlarına, antik çağdan itibaren tarihi gelişimine değinmiş ve sonrasında bunlarla ilgili kavramsal tartışmalara girmiştir.

Fevzi Kurtoğlu'nun farklı nitelikteki eserlerinde çağdaşı diğer müelliflere (Mithat Işın, H. Sami, Ali Haydar Emir ve vb.) benzer biçimde, dönemin şartları esas alındığında anlaşılacak düzeyde Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan Osmanlı Türkçesi ifadelerle sıklıkla rastlanmaktadır. Şu var ki, kendisinin üslubu motomot bir çeviriye andıracak düzeyde deskriptif/betimleyici olması ve

¹⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Biyografi: Fevzi Kurtoğlu”, *TTK Belleten*, Cilt: IX Sayı: 36 (Ekim 1945): 505-508.

¹¹ Kendisinin ulaşılan bu kitap ve makalelerinin dışında çok sayıda yazısı olduğu, fakat bunların farklı süreli yayınlarda bulunduğu göz önünde tutulduğunda tamamının tespit edilip derlenmesinin uzun bir zamana ve daha geniş bir araştırmaya ihtiyaç duyduğu da bir gerçektir.

¹² Mesela telif eser olarak bkz. Fevzi Kurtoğlu, *Ciban Harbinde Deniz Muharebeleri ve İskajerak* (İstanbul: Ahmed Kâmil Matbaası, 1928). Çeviri için ise bkz. Amiral Kostans, *Muharebede hattı harp gemisi*, haz.: Fevzi Kurtoğlu, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1930).

konuyla ilgili fazlasıyla teknik kısma ağırlık vermesi, metni takip eden okuyucu açısından ciddi bir zorluktur. Hazırlanan yayınların genellikle askerlerin teorik altyapı kazanmaları için eğitim malzemesi olarak kullanılmasının ve genel okuyucu kitlesine hitap etme hedefinde olmamasının belirgin bir etkisi olsa da asıl askerî eğitimin pragmatik karakterli ve mühendislik odaklı olmasının bu tekdüze üslup ve anlatı örgüsündeki payı büyüktür. Bunun yanında, Batı dilindeki denizcilik terminolojilerinin Türkçe'ye çevrilmesinde de başlı başına sorunlar bulunmaktadır. Fevzi Kurtoğlu'nun genellikle bu teknik terimleri, bazen de yer ve gemi isimlerini İngilizce-Almanca'dan telaffuz edildiği şekilde aktarması, denizcilik bilgisi ve asker kökenli olmayan okuyucuların detaylara hâkim olmasını ciddi düzeyde güçleştirmektedir¹³.

Fevzi Kurtoğlu gibi akademik unvanları olmayan bu kişilerin kısmen birincil kaynak kabilinden arşiv belgelerine dayandırarak ortaya çıkardıkları bu yayınlar birçok konuda Türk deniz harp tarihine hatırı sayılır düzeyde katkı sağlamıştır. Ancak sosyal bilim geleneğinin kendisine mevzi bulamadığı bu askerî tarihçilik modelinin deniz harbi ve denizcilik teknolojileri üzerine teknik seviyede odaklı oluşundan dolayı harbin siyasî, iktisadi, sosyal, kültürel ve hatta psikolojik boyutunun eksik bırakılması neticesinde sığ ve hatta silik bir profil izlediği de ortadadır. Günümüzde askerî tarihin sınırlarını teşkil eden savaşın iktisadi ve buna mukabil toplumsal etkisi, askerî organizasyonların dönüşümü, farklı kültür ve değer sistemlerinin toplumun savaş anlayışı ve savaşma pratiklerine etkileri vb. konular Fevzi Kurtoğlu'nun eserlerinde hiçbir surette işlenmemektedir. Sosyal bilimler geleneğinin çıkışa geçtiği bu yıllarda, Fevzi Kurtoğlu ve onun temsil ettiği asker kökenli müelliflerin tekelindeki Klasik Dönem vakanüvis ve denizcilerin anlatımından beslenen tarih yazımı, daha çok teknik anlatı yığını içinde, operasyonel ve taktik seviye muharebe tarihi temasına vurgu yapmaktadır. Tarihin alt dallarından beslenmeyen ve eleştirel akademik anlayıştan uzak bu bakış açısı Fevzi Kurtoğlu'nun eserlerinde genellikle Osmanlı'nın yenilgisinde payı olan sebeplerin üstün körü ele alınması, hatta yer yer stratejik seviyede değerlendirmeler bulunulsa dahi meseleyi bütünsel boyutta aydınlatmaya yeterli gelmemesi şeklinde tecessüm etmektedir.

Fevzi Kurtoğlu'nun deskriptif yazım üslubu dönemin önde gelen tarihçilerinden Prof. Dr. Mehmed Fuad Köprülü (1890-1966) ya da Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1888-1977)'yi andırsa da kaynak çeşitliliği, dipnot, bibliyografya zenginliği açısından birkaç istisna¹⁴ dışında akademik temele dayanan bir tarihçilikten söz etmek pek de mümkün değildir. Zira kendisi çalışmalarını “*o ana kadar basılmamış arşiv belgelerine*” ve “*harbe şahit olmuş kimselerin hatıratlarına*” dayandırdığını ifade etse de¹⁵ mevzu bahis arşiv belgelerinin ayrıntılı künye bilgisi ya da faydalandığı

¹³ Bunun yanında Fevzi Bey, yeni kurulan Cumhuriyet'in çağdaşlaşma çabalarının destekleyicisi niteliğinde ekseriyetle “Osmanlı” ifadesi yerine “Türkiye”yi kullanmakta da bir sakınca görmemiştir. Muhtemelen ideolojik bir bakış neticesinde ifade edilen bu kelimelerden bir örnek kabilinden, Girit Harbi (1645-1669) sırasında Osmanlı Devleti için kullandığı ifade “Türkiye Hükümeti”, Osmanlı Donanması için ise “Türkiye İmparatorluk Donanması” verilebilir. Bilgi için bkz. Fevzi Kurtoğlu, *Türklerin Deniz Muharebeleri II. Cilt 6. Kısım: Baba Hasan ve Mısırlı Oğlu İbrahim ve Mezemorta Hüseyin Paşalar Devri*, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1940), 1.

¹⁴ Kendisinin günümüz akademik kıstaslara uygun hazırlanmış makale ve kitapları da bulunmaktadır. Bunlarda ayrıntılı bir dipnot ve kısmen de akademik bir metin akışından söz edebiliriz. Akademik formattaki makalelerine olarak bkz. XVII'nci Asrın İlk Yarımında Gelibolu”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Türkiyat Mecmuası*, Cilt: V, (1936): 291-306; “Hadım Süleyman Paşa'nın Mektupları ve Belgrad'ın Muhasara Pıllanı”, *TTK Belleten*, C.IV, Sayı:13 (1940): 53-87. Kitap nispetinde bir örnek olarak bkz. *1768-1774 Türk-Rus Harbinde Akdeniz Harekâtı ve Cezayirli Gazî Hasan Paşa*, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1942).

¹⁵ Fevzi Kurtoğlu, *Ciban Harbi'nde Deniz Muharebeleri ve Türk Donanması Ne Yaptı?* (İstanbul: Ahmed Kamil Matbaası, 1928).

hatıratların kimlere ait olduğu ile ilgili ileride araştırmacılara referans teşkil edecek kritik bilgileri yeterli düzeyde belirtmemesi kayda değer bir sorundur. Yine de Fevzi Bey'in eserlerinde ekseri genel akışın “harp öncesi siyasi gelişmeler ve harbin sebebi”, “harekât sahasının etüdü”, “ tarafların hazırlık ve yığınak planları”, “harekâtın icrası”, “harp prensiplerine göre değerlendirme” ve “umumi mütalaa” şeklinde harp tarihi metodolojisine uygun seyretmesi¹⁶, arşiv belgeleri, Klasik Dönem kaynaklar, hatıratlar ve yabancı dil literatürden faydalanması, kendisini bir “harp tarihçisi” olarak kabul etmeye yetmektedir. Günümüzdeki askerî tarih çatısı altında daha çok muharebe tarihiyle sınırlı bir harp tarihçisi olarak değerlendirilebilecek Fevzi Kurtoğlu, eserlerindeki en büyük sorunlardan biri konuya ilişkin topladığı belge ve kaynakların sıhhatini test etme noktasında bunların karşılıklı mukayesesini ve sonrasında tenkidini tam manasıyla yapamamasıdır. Kendisi daha çok “*müracaat ettiği eserlerle*” ilgili liste vermekle yetinmektedir¹⁷. Bu da kaynakların geçerliliğinin sınanması noktasında eserlerinde önemli gedikler ve soru işaretleri barındırmasına yol açmaktadır.

Bu doğrultuda, Fevzi Kurtoğlu'nun da içinde bulunduğu asker kökenli tarihçilerin Türk Deniz Tarihi'ne olumlu katkıları olduysa da yerlerine yeni tarihçilerin dolduracağı, kuşaktan kuşağa aktarılacak, fikirsel altyapı temelli bir ekolü bir türlü oluşturamamaları daha net anlaşılmaktadır. Şüphesiz ki bu tarihçilerin akademik seviyede tarihi disiplinine sahip olmayışlarının, Osmanlı Bahriyesi ve sonrasında Cumhuriyet Donanması'nın içine kapanık yapısının ve bu eserleri kaleme alırken aynı zamanda yürüttükleri resmî vazifelerinin de bulunmasının, önlerindeki hesaba katılması gereken engeller oluşturduğu muhakkaktır. İstisnai olarak Fevzi Kurtoğlu'nun çalışmaları temel alındığında deniz harp tarihiyle ilgili eserlerin geniş kitlelerle paylaşabilecek bir kurumsal yapının olmayışı, açıkça bir ibare bulunmasa da yazılanların askerî otoriteler tarafından “hizmete özel” kategoride değerlendirilmesinin, köklü bir ekol oluşturulamamasını pekiştiren makul sebepler arasındadır.

Tüm sınırlılıklara rağmen Fevzi Kurtoğlu'nun askerî ders kitapları ve yardımcı yayınlar dışında deniz harp tarihine meraklı sivilere yönelik de birçok çalışması bulunmaktadır. Kendisinin ağırlıklı süreli yayınlarda boy gösteren bu yazılarında Türk deniz tarihiyle ilgili oldukça az bilinen konularına değinmesi, dönemin genel okuyucu kitlesinin ilgisini çekmeye dönük popüler tarih anlayışına uygun bir davranıştır¹⁸. Aslında Fevzi Kurtoğlu, yazılarıyla kendi şahsına prestij kazandırma kaygısından öte genç Cumhuriyet'in milli bir deniz gücü kurulması ve denizcileşmesi noktasında halkın bilinçlendirilmesine katkı sağlamak niyetiyle geniş kitlelere ulaşabileceği eserler kaleme almayı tercih etmektedir. Nitekim konu seçiminde halk arasında Barbaros Hayrettin Paşa gibi popülerliğini sürdüren kaptan paşalar dışında deniz tarihinin “*unutulmuş kahramanlarına*” yer

¹⁶ Harp tarihi incelemesindeki genel tarih metodundan çok farklı olmasa da kendine has bir sıralaması bulunmaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz. Levent Ünalp, “Türk Harp Tarihi Yazıcılığına ve Askerî Tarih-Harp Tarihi Konularına İlişkin Değerlendirme”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Volume: 40 (Winter-2018): 76-77. Bu akışa örnek olarak 338 sayılı Deniz Mecmuası'nın Tarih kısmı ilavesi verilebilir. Bkz. Fevzi Kurtoğlu, *1877-1878 Türk Rus Harbi'nde Deniz Hareketleri*, (İstanbul: Deniz Basımevi,1935).

¹⁷ Bkz. Fevzi Kurtoğlu, *1768-1774 Türk-Rus barbinde Akdeniz Harekâtı ve Cezayirli Gazî Hasan Paşa*, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1942): 3.

¹⁸ *Yeni Tarih*, *Yarım Ay*, *Yedigün*, *Evrinsel Ay* ve *Deniz* gibi zamanın popüler dergilerinde çıkan yazıları hem üslup hem de içerik bakımında daha çok genel okuyucu kitlesine dönük olduğu hemen anlaşılmaktadır. Bu dergilerdeki yazılarına ilişkin “eserler” başlığı altında “makale ve diğer yayınları” kısmına bakılabilir.

vermesi, kendi nazarında Türk deniz harp tarihine dönük önemli bir “boşluğu doldurma” çabasının da tezahürüdür¹⁹.

Kuşkusuz Fevzi Bey’in özgün arşiv kaynaklarına dayalı “boşluğu doldurma çabası” içinde olduğu eserlerinin yanında, derleme ve tekrar niteliğinde çalışmaları da bulunmaktadır²⁰. Bilhassa revaçta olan konularda birbirini tekrar eden, hatta nispeten yüzeysel sayılabilecek çalışmalar da hazırladığı vakidir. Mesela Ali Rıza Seyfi Bey’in farklı zamanlarda kaleme aldığı *Turgut Reis (1901)*, *Kemal Reis ve Baba Oruç (1909)*, *Barbaros Hayrettin (1910)* dışında Ali Haydar Emir Alpagut’un *Kılıç Ali ve Lepanto (1931)* gibi Türk deniz harp tarihinde isim yapmış şahsiyetlerin üzerine biyografi eserleri, Kurtoğlu’nun *Türk Deniz Tarihinden* serisinde de çok da farklı olmayan bir biçimde konu edilmiştir. Yine kendisinin *1768-1774 Türk-Rus Harbinde Akdeniz Harekâtı ve Çeşayirli Gazî Hasan Paşa* kitabında önemli bir yer işgal eden “*Toprakada / Çeşme Mubarebesi*” konusu²¹, bir süreli yayında “*Kanlı bir Çeşme Bozgunu*” başlığı altında, popüler bir üslupla ele alınmıştır²². Dahası, Fevzi Kurtoğlu çalışmalarına yenileri eklediği yıllarda hem bağlı olduğu askerî kurumun hem de genel okuyucu kitlesinin Çanakkale Cephesi hususundaki büyük ilgisinin ziyadesiyle farkında olduğundan bu konuda iki farklı başlıkta eser hazırlamaktan geri durmamıştır. Osmanlı Donanması’nın Birinci Dünya Savaşı’ndaki ve bilhassa Çanakkale’deki faaliyetlerini ayrıntısıyla Osmanlı Türkçesiyle yazan “*Cihan Harbinde Deniz Mubarebeleri-Türk Donanması Ne Yaptı?*” eserinin²³ yanında Nisan 1935 tarihli 336 sayılı Deniz Mecmuası’nın ilavesi olarak “*Çanakkale ve 18 Mart 1915*” adlı çalışmasında²⁴ Çanakkale Boğazı’nda yaşanan deniz harbini en ince teferruatıyla ele almaktadır. Bu çalışmaları vücuda getirmekte önemli ölçüde arşiv vesikalarından, İngilizce ve Fransızca referans eser ve hatıratlardan faydalanan Fevzi Bey, her iki eserinde de birbirine benzer bölümler yer almaktadır.

Son olarak, Fevzi Kurtoğlu’nu Cumhuriyet’in öncü deniz harp tarihçilerinden farklı kılan özelliği ise kendi tarih yazımının siyasi konjonktürden olabildiğince az etkilenmesidir. Güncel siyasetin kendi meşruluğunu hep kendine ait bir tarih perspektifine dayandırma eğilimi, birçok asker ve hatta sivil tarihçinin ideolojik temelli bir “devr-i sabık” anlayışına sarılmasına vesile olmuştur²⁵. Resmi tarih zırhına bürünen bu tarihçilerin dönemin siyasi esintisinden fazlasıyla etkilenmeleri belirgin düzeyde tarih metodolojisinin tarafsızlık yaklaşımından uzaklaşmalarına da yol açmıştır. Bu

¹⁹ Mesela *Türk Deniz Tarihinden* serisinin önsözünde bu çalışmayı hazırlamaktaki niyetini şu cümleyle açıkça dile getirmektedir: “...milli bir deniz harp tarihinden mahrum kalışımıza vicdanım razı olmadığından kudretsizliğime bakmayarak bu boşluğu doldurmaya karar verdim”. Bkz. Fevzi Kurtoğlu, *Türklerin Deniz Mubarebeleri*, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1932): 3. Aynı şekilde Evgeny Aleksandrovich Myazgovsky’nin 1912’de basılan *Karadeniz Filosunun Tarihi 1696-1912* adlı eserini de bu alandaki eksikliği tamamlamak amacıyla hazırladığı iddia eder. Hatta aynı eserde “*Bu Rusça kitabı Türk askerlik acununa armağan etmeye karar verdim*” ifadesi kendisine bu hususta bir misyon biçtiğini de açıkça göstermektedir. Fevzi Kurtoğlu, ilginç bir şekilde bu kaynağı nasıl temin ettiğinden ve kimin tarafından Rusça’dan Türkçe’ye çevirildiğinden söz etmez. Kendisinin ismi kapakta “toplayan” olarak belirtilmiştir. Bkz. Mozgfsky, *Rus Karadeniz Filosu Tarihi*, Toplayan: Fevzi Kutoğlu (İstanbul: Deniz Basımevi, 1935).

²⁰ Özgün bir çalışma olarak 1935 yılında yayımlanan *1877-1878 Türk Rus Harbi’nde Deniz Hareketleri* adlı eser; derleme bağlamında ise *Türklerin Deniz Mubarebeleri I-II* ve *Barbaros Hayrettin* eserleri örnek verilebilir.

²¹ Fevzi Kurtoğlu, *1768-1774 Türk-Rus harbinde Akdeniz Harekâtı ve Çeşayirli Gazî Hasan Paşa*, s. 21-30.

²² Fevzi Kurtoğlu, “*Kanlı bir Çeşme Bozgunu*” *Yedigün Dergisi*, No:128 (1935): 12-25.

²³ Fevzi Kurtoğlu, *Cihan Harbi’nde Deniz Mubarebeleri ve Türk Donanması Ne Yaptı?* (İstanbul: Ahmed Kamil Matbaası, 1928). Mayıs 2015’te Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları tarafından günümüze uyarlanmış hali, farklı bir başlıkla yayımlanmıştır. Bkz. Fevzi Kurtoğlu, *Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale’de Türk Donanması*, hazırlayanlar: Ali Fuat Örenç, Levent Düzcü, (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2015).

²⁴ Fevzi Kurtoğlu, *Çanakkale ve 18 Mart 1915* (İstanbul: Deniz Matbaası, 1935). Bu eserinde günümüz Türkçesine uyarlanmış baskısı için bkz. Fevzi Kurtoğlu, *Çanakkale ve 18 Mart 1915*, hazırlayan: Yetkin İşcen (Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2020).

²⁵ “devr-i sabık” yaklaşımına değinen bir başka çalışma için bkz. Hatip, agm, s. 66.

sübjektif tutum *Ancien Régime* addedilen Osmanlı Devleti'ne istinat eden kurum ve kişilere dönük ithamlarda bulunmalarının da önünü açmıştır. Osmanlı Bahriyesi ile ilgili günümüze kadar ulaşan “Sultan II. Abdülhamid veyahut İttihatçıların donanmaya karşı hasmane tavrı, bahriye zabitanının cehaleti, teçhizat ve platformların acınacak durumu” gibi konulara ilişkin yanlış öğretilerle inşa edilen “alternatif tarih” furyası karşısında Fevzi Kurtoğlu'nun diğer meslektaşlarına nazara daha steril kalarak objektif davrandığını burada teslim etmek gerekir.²⁶

ESERLERİ

Kitapları

Deniz Muharebeleri (1793-1905) (İstanbul: Bahriye Matbaası, 1927).

1853-1855 Türk-Rus Harbi veya Karım Muharebesi (İstanbul: Devlet Matbaası, 1927).

Ciban Harbinde Deniz Muharebeleri ve İskajerak (İstanbul: Ahmed Kâmil Matbaası, 1928).

Ciban Harbi'nde Deniz Muharebeleri ve Türk Donanması Ne Yaptı? (İstanbul: Ahmed Kamil Matbaası, 1928).

Kıt'a mesaba hizmeti: Grafik usul ile noktaların tayini (İstanbul: Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti, 1928).

Deniz Kahramanlarımız (İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, 1931).

Türk Deniz Tarihiden: Cumhuriyet Dönemi'nde milli bir deniz tarihine duyulan ihtiyacı karşılamak ve Türk deniz harp tarihine dönük boşluğu doldurmak amacıyla seri halinde eserler yayımlanmıştır.

Türklerin Deniz Muharebeleri I-II (İstanbul: Deniz Matbaası, 1932).

Barbaros Hayreddin Paşa (İstanbul: Sebat Matbaası, 1935).

Turgut Paşa (İstanbul: Sebat Matbaası, 1935).

Kılıç Ali Paşa (İstanbul: 1935; Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2006).

Girit Harbi 1644-1669 (İstanbul: Deniz Matbaası, 1939).

Türk Süel Alanında Harita ve Krokilere Verilen Değer ve Ali Macar Reis Atlası (İstanbul: Sebat Basımevi, 1935).

²⁶ Yine de kendisinin bazı eserlerinde “Abdülhamid'in istibdat idaresi” ve yanlış politikaları üzerine dönemin ana akımdan etkilenen eleştirileri bulunmaktadır. Bkz. Fevzi Kurtoğlu, *Türklerin Deniz Muharebeleri*, s. 3. Bu söylemlere ilişkin Fevzi Kurtoğlu'nun asistanlığını yaptığı Ali Haydar Alpagut'un görüşlerinden bir nebze de olsa etkilenmemesi mümkün değildir. Ali Haydar Bey Sultan II. Abdülhamid'e karşı açıktan bir muhaliflik sergilemekte ve Sultan'ın bile donanmayı ihmal ettiğine inanmaktadır. Ona göre, II. Abdülhamid personel ve materyal itibarıyla kuvvetli ve canlı bir donanma devralmış, fakat bu donanma, Sultan Abdülaziz'in hal'i hadisesinde mühim bir rol oynadığı için Padişahın evhamına kurban edilmiştir. Daha Detaylı bilgi için bkz. Korkmaz, agm s. 69.

Türklerin Deniz Harp Sanatına Hizmetleri c. I-II-III, (Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri) (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1934; İstanbul: Akşam Matbaası, 1932; Ankara: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası, 1939).

Tarih Yılları, Eski milletlerin takvimlerini Bugünkü takvime en Pratik ve en Doğru olarak tahvil etmek usulünü gösterir (İstanbul: Sebat Basımevi, 1936).

Piri Reis'in Hayatı ve Eserleri (İstanbul: Devlet Basımevi, 1935). Kitab-ı Bahriye Mukaddimesi, Ali Haydar Alpagut ile beraber hazırlanmıştır. İstanbul'da Ayasofya Kitap Sarayı'nda 2612 sayıda kayıtlı nüshasından tıpkıbasım yapılmıştır.

Pirut Seferi, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1938).

Gelibolu ve Yöresi Tarihi (İstanbul: Resimli Ay Matbaası, 1938). Fevzi Kurtoğlu Arif Müfid Mansel'in *Trakyanın Kültür ve Tarihi: En Eski Zamanlardan Milattan Sonra Altıncı Asrın Ortasına Kadar* eserinde bir bölüm olarak kaleme alınmıştır.

Türk Bayrağı ve Ayyıldız (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1938; Ankara 1987).

Umumi Deniz Harpleri I, Kürek Devrinde Akdeniz (İstanbul: Rıza Koşkun Matbaası, 1941).

Amiral Kastans, *Muharebede battı harp gemisi*, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1930). Dz. Yzb. Ahmet İsmail (Bartınlı İsmail) ve Dz. Yzb. Fevzi ile birlikte İngilizce'den tercüme edilmiştir.

Makale ve Diğer Yayınları

Sancağımızın Tarihi (İstanbul: Deniz Matbaası, 1933). Temmuz 1933 tarihli, 329 sayılı Deniz Mecmuası'nın Tarih kısmı ilavesidir.

1736-1737 Seferine iştirak eden bir Türk denizcisinin hatıraları: 200 Sene Evvel Yazılmıştır, Toplayan: Fevzi Kurtoğlu, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1935). Ocak 1935 tarihli 335 Sayılı Deniz Mecmuası'nın tarihi ilavesi olarak yayımlanmıştır.

Çanakkale ve 18 Mart 1915 (İstanbul: Deniz Matbaası, 1935). 131 sayfadan oluşan kitap Nisan 1935 tarihli 336 sayılı Deniz Mecmuası'nın ilavesi olarak yayımlanmıştır.

Rus Karadeniz Filosu Tarihi Mozgofsky (İstanbul: Deniz Matbaası, 1935). 1935 tarihli 336 sayılı Deniz Mecmuası'nın ilavesidir. Çeviri eserin orijinali: Evgeny Aleksandrovich Myazgovsky *Karadeniz Filosunun Tarihi 1696-1912*, St. Petersburg: A. Suvorin Derneği Basımevi, 1912.

Türk Deniz Tarihinden Bir Sayfa (İstanbul: Deniz Matbaası, 1937). 346 sayılı Deniz Mecmuası'nın ilavesidir.

1877-1878 Türk Rus Harbi'nde Deniz Hareketleri, Toplayan: Fevzi Kurtoğlu, (İstanbul: Deniz Matbaası, 1935). 338 sayılı Deniz Mecmuası'nın Tarih kısmı ilavesidir.

1768-1774 Türk-Rus harbinde Akdeniz Harekâtı ve Cezayirli Gazî Hasan Paşa (İstanbul: Deniz Matbaası, 1942). 366 sayılı Deniz Mecmuası'nın Tarih kısmı ilavesi olarak yayımlanmıştır.

Yunan İstiklâl Harbi ve Navarin Muharebesi: Çengelöğlü Tahir Paşa Cilt: I-II (İstanbul: Deniz Matbaası, 1944). 371 (Cilt:1) ve 372 sayılı (Cilt:2) Deniz Mecmuası'nın tarihî ilavesidir.

“On beşinci Asırda Hint Okyanusu'nda Türkler ve Portekizliler” / 20-25 Eylül 1937 tarihleri arasında gerçekleşen Türk Tarih Kurumu'nun İkinci Kongresi'nde tebliğ edilmek üzere kaleme alınmıştır.

“Hadım Süleyman Paşa'nın Mektupları ve Belgrad'ın Muhasara Pilâni”, *TTK Belleten*, C.IV, Sayı: 13 (1940): 53-87.

“İlk Kırım Hanları'nın Mektupları” *TTK Belleten*, C. I, Sayı: 3-4 (1937): 641-655.

“Sinop Baskını”, *Yeni Tarih Dergisi*, Sayı:12 (Aralık 1957): 355-358.

“XVI. Asrın Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayreddin Paşa” / Nigârî (Haydar Reis); (haz. Fevzi Kurtoğlu).

“Meşhur Türk Amiralî Selman Reis'in Lahiyası”, *Deniz Mecmuası*, Sayı: 335 (1935): 7-74.

“Osmanlı İmparatorluğu'nda Kaptan Paşalar”, *Deniz Mecmuası*, Sayı: 335 (1935): 89-110).

“İki Yüz Yıllık Türk San'at Eseri: Adakale Kuşatması” *Evrensel Ay*, Sayı: 52 (1935): 4-5).

“Cumhuriyet Devrinde Türk Donanması” *Yarım Ay Dergisi*, Sayı: 90 (29 Ekim 1938): 16-17. Cumhuriyet'in İlan'ının 15 Yıldönümü Fevkalade Sayısı.

“Cumhuriyet Devrinde Denizciliğe Ait Neşriyat” *Yarım Ay Dergisi*, Sayı: 94 (1939): 6-7.

“Deniz Mektebi'nin tarihine bir bakış” *Deniz Dergisi*, Sayı: 18 (1936): 7-12.

“XVI. Asrın İlk Yarımında Gelibolu”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Türkiyat Mecmuası*, Cilt: V (1936): 291-306.

“Zigetvar ve Orşova Kaleleri Kuşatma Planları”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Dün/Bugün/Yarın* (1987): 51-52.'den naklen; Topkapı Saray Müzesi Arşivi, 14-4842.

“Türk Denizciliğinin Kudret ve Hudutları” *Deniz Dergisi*, Sayı:36 (1938): 11-14.

“Türk Denizciliğinin Kudret ve Hudutları” *Deniz Dergisi*, Sayı:37 (1938): 20-23.

“Türk Denizciliğinin Kudret ve Hudutları” *Deniz Dergisi*, Sayı:38 (1938):16-19.

“Türk Denizciliğinin Kudret ve Hudutları” *Deniz Dergisi*, Sayı:39 (1938): 25-27.

“Türk Denizciliğinin Kudret ve Hudutları” *Deniz Dergisi*, Sayı:40 (1938): 19-22.

“Türk Denizciliğinin Kudret ve Hudutları” *Deniz Dergisi*, Sayı:43 (1939): 24-27.

“Deniz tarihimizin unutulmuş kahramanlarından Deli Cafer Reis” *Yedigün Dergisi*, No:86-87 (1934): 19-20.

“Kanlı bir Çeşme Bozgunu” *Yedigün Dergisi*, No:128 (1935): 12-25.

“La Puissance et les limites du deveioppement de la marine turque”, II. Congres Turc D’Histoire (İstanbul: Devlet Basımevi, 1937). 1937’de düzenlenen II. Türk Tarih Kongresi’nde Fevzi Kurtoğlu’nun Türk Donanması’nın gelişimiyle ilgili Fransızca kaleme alınan bildiri metni.

“M. Cevdet’i Nasıl Tanırım?”, Yaz. Osman Nuri Engin, *Muallim Cevdet Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi* (İstanbul: Bozkurt Yayınları, 1937). Fevzi Kurtoğlu tarafından Muallim Cevdet’in ölümü üzerine onun için hazırlanan kitapta Muallim Cevdet hakkındaki düşünce ve hatıralardan içeren kitap bölümüdür.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumburbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 91 - 37 – 12, 2 Kasım 1934

Deniz Tarihi Arşivi (DTA), Zabitan Künye Defteri 7/1216.

Telif Eserler

Deniz Mecmuası, Cilt: 58, Sayı: 377, 1 Mayıs 1946, s. 129-131.

Bruce, Anthony. *An Encyclopedia of Naval History*, New York: Checkmark Books, 1999.

Hatip, Salih Murat. “Cumhuriyet Dönemi Denizcilik Tarihçileri Üzerine Analitik Bir İnceleme: Bahriye Kökenli Deniz Tarihçileri ve Eserleri”, *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi - KAREFAD*, 4/1 (2016): 59-84.

Güvenç, Serhat. *Osmanlıların Dretnot Düşleri: Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Korkmaz, Mehmet. “Ali Haydar Emir Alpagut: Hayatı ve Eserleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı/Issue: 35 (2019): 57-77.

Langensiepen, Bern ve Ahmet Güteryüz. *1828-1923 Osmanlı Donanması*, İstanbul: Denizler Kitabevi, 2000.

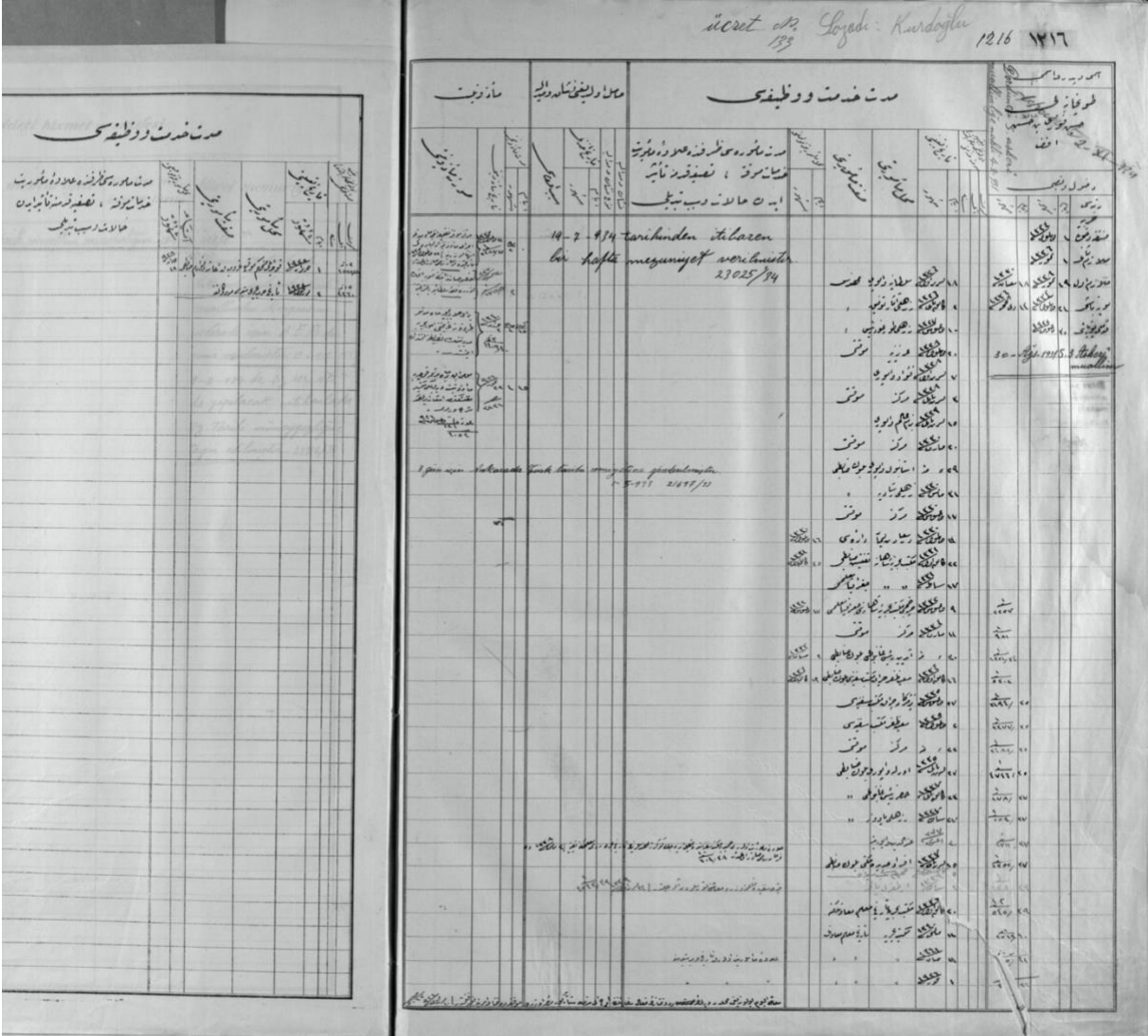
Şakiroğlu, Mahmut H. “Hüseyin Fevzi Kurdoğlu”, TDV DİA, cilt 26, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı (2002): 450-451.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Biyografya: Fevzi Kurdoğlu*, TTK Belleten, Cilt: IX Sayı: 36 (Ekim 1945): 505-508.

Ünalp, Levent. “Türk Harp Tarihi Yazıcılığına ve Askeri Tarih-Harp Tarihi Konularına İlişkin Değerlendirme”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Volume: 40, (Winter-2018): 64-80.

EKLER:

EK-1: Fezvi Kurtoglu'nun Zabitan Künye Defteri. Kaynak: DTA, Zabitan Künye Defteri 7/1216

EK-2: Fevzi Kurtoğlu'nun Deniz Lisesi'nde tarih muallim muavinliğine atanmasını gösteren evrak.
Kaynak: DTA, Zabitan Künye Defteri 7/1216

<i>Müddeti hizmet ve vazifesi</i>			
<i>Tarihi tayini</i>	<i>Mahalli memuriyeti</i>	<i>Vazifeye mü- başeret tarihi</i>	<i>İlavai memuriyet</i>
31-12-1930	<i>Dz. lisesi tarih muallim muavinliğine</i>	18-1-331	228,31
			2 Temmuz-332 tarihinde
			Ankara'da yapılacak tarih
			muallimleri kongresine
			istisna için B. E. R. den
			emir verilmiştir 13-6-332 1553
			9-8-334 de Dz. H. r. M. P.
			de yapılacak imtihanlarda
			Dz. Tarihi müceyyizliğine
			tayin edilmiştir 23318/34

EK-3: Fevzi Kurtoğlu'nun askerî muallimliğe naklini gösteren belge. Kaynak: DTA, Zabitan Künye Defteri 7/1216

۲۱۶۱

ولادت				انحصار				جنوبی ایشیا ہندوستان			
کونسل	کلاس	کامپوزیشن	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ
کونسل	کلاس	کامپوزیشن	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ
کونسل	کلاس	کامپوزیشن	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ
کونسل	کلاس	کامپوزیشن	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ

مکافات

ممنوعہ ہے کہ اس کتاب کو کسی اور شخص کے لئے استعمال کیا جائے۔

Mumailofin talebine ve ehliyetine binan 1634 No lu kanunun 2. inci maddesi mucibince dördüncü sınıf askeri muallimliğe nakli aili tasdikla ihtiran olmuştur. 4-8-1931 1925/31

Talebine 1687 No lu Kanununun 7. üncü maddesi (B) fıkrasına istinadla 2-11-1924 tarihinde Ali Tasdikla ihtiran olmuştur. 23977/24

Alakasının Kat'ı tarihi 31-1-1935

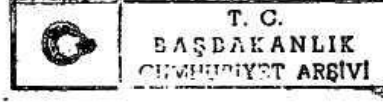
tekaüt maasını Büyükada emvalinden alacaktır.

106 Lira ücretle mektebe tarih muallimi olarak alınmıştır.

EK-4: Gazi Mustafa Kemal tarafından imzalanan kararname ile Fevzi Kurtoğlu'nun emekliliğe sevk edilmesine ilişkin belge. Kaynak: BCA, 91 - 37 - 12, 2 Kasım 1934.

T. C.
M. M. V.
Deniz Zat İşleri
Şubesi
Sayı 23933

Ankara
16 / 1. Teş / 1934

(Kararname)

No. 10936

Kıt'ası : Deniz Lisesi
Rütbesi : Sınıf 3 Askerî muallim
İsmi : Hüseyin Fevzi efendi
Babası ismi : Hasan efendi
Memleketi : Tophane
Dosya № : (4-1216)
Doğum tarihi : 1304-1306

I – Yukarıda kıt'ası ve künyesi yazılı zatın 1683 No. lı tekaüt kanununun (3) maddesinin (B) fıkrasına tevfikan ve ihtiyat sınıfına nakil edilmek üzere tekaüde sevki tensip edilmiştir.

II – İşbu kararname ahkâmının icrasına M. M. V. memurdur

2.11.1934

Reisicümhur

Gazi M. Kemal

Başvekil

M. M. V.

Hasan

İskân

030 | 11 | 1 | 191 | 37 | 12

EK-5: Hüseyin Fevzi Kurtoğlu'nun öğretmen sınıfı askerî memur üniformasıyla çekilmiş nadir fotoğraflarından biri. Kaynak: “Deniz tarihimizin unutulmuş kahramanlarından Deli Cafer Reis” Yedigün Dergisi, No:86 (1934): 18.

EK-6: Fevzi Kurtoğlu'nun Kartviziti. Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı Osman Nuri Ergin Arşivi

EK-7: Fevzi Kurtoğlu'nun eserleri hakkında biyografik fiş. Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı Seyfettin Özege Koleksiyonu

I
دولتہ کی تاریخ
بحریہ ملی معائنہ ہونے پر ۱۹۰۷

فوزی قورداوغلی

Jelibolu ve yöresi tarihi	x
Rus Karadeniz filosu tarihi	x
Bir Türk deniz cisiminin Hataları	x
Sancağımız	x
Türk bayrağı ve ay yıldız	x
Hadem Süleyman paşanın mektupları ve Belgradın muhasara planı	x
İlk Kurum Hanlarının mektupları	x
Son Altınorda Hükümdarının Osmanlı Hükümdarı Mehmet II ye bir mektubu	x
Türklerin deniz harp san'atine hisometleri (Ali Haydar (Eseri ile beraber)	x

ATA TÜRK KİTAPLIĞI
28911
MÜHÜRLEME EKİBİ

